

Forma *muscí* vznikla jako plurálová k sg. *muský* (to splynutím sykavek z *mužský*) podle příd. jmen typu *hezky* – *hezcí*, varianta *mužcí* je asi výsledkem kontaminace podob *mužtí* a *muscí*.

Řídce se vyskytující podoba *mužskí*, doložená především ze szč. a svč. pohraničních měst, vznikla zkřížením nář. formy *muskí* a spis. tvaru *mužští*.

V přechod. nář. čes.-pol. a v některých dalších lokalitách ve Slezsku a ve vm. nář. se zkoumané zpodstatnělé adjektivum v daném významu neužívá; starší nář. literatura je na zmíněném teritoriu klasifikuje jako zcela výjimečné.

Na rozdíl od pravopisného úzu uvádíme na mapě i v komentáři [-í] v zakončení jednotlivých tvarů ve fonetické realizaci, takže píšeme např. *mužskí*, *muskí*, nikoliv *mužský*, *muský*.

- 3 Podoba *muskí* pokrývá oblast čes. nář. v užším smyslu. Forma *muscí* zabírá území od řeky Svitavy na západ až po linii Nové Město na Moravě – Jihlava – Slavonice, další areál tvoří v záp. podskupině slez. nář. a rozptýleně byla zachycena i ve vm. nář. Varianta *mužcí* vytváří menší členité areály ve stř. pásu střm. nář. a na Břeclavsku, sporadicky se objevuje ve stř. části čm. nář., na jz. Moravě a ve vm. nář. Souvisleji byla zaznamenána na sev. Valašsku, odtud vybihá jednak k Lipníku nad Bečvou, jednak na záp. Opavsko (a dále na Hlučínsko) a na Frýdecko-Místeco. Z ostatního území Moravy a Slezska se dokládá podoba *mužčí*, ta je na Zábřežsku, sev. Boskovicku a na sev. okraji vm. nář. obměněna ve variantu *mužtí*.

Stav ve městech se vcelku shoduje s venkovským okolím, v mlouvě ml. generace v szč. a svč. městech dominuje forma *mužskí*, do mor. měst proniká podoba *mužtí*.

4 mužskí sloven. *mužskí* mužtí SSJČ *mužští* ob.

5 muskí Po 1, Ju 1–6, Ru 2–4 — mužcí Ju 7 — mužci Ru 5

Km

Změna š > č

Změna š > č v postavení po některých konsonantech (nejčastěji *n*, *p*, *l*) nebo i před nimi je výsledkem artikulační asimilace. Jde o postupnou změnu, při níž buď přetrvá, nebo je anticipován závěr potřebný pro artikulaci explozivy, tak vzniká před š hláska *t* a skupina *tš* splývá v č (např. *menšší* > *menčí*, *šnek* > *čnek*). U druhého stupně adjektiv (např. *lepší*, *slabší* > *lepčí*, *slabčí*) působila zřejmě analogie podle typu *tenký* – *tenčí* (kde se při stupňování náležitě mění *k* > č před *-í*).

Zkoumaný jev představujeme na slovech *menší*, *lepší*, *polštář* a *šnek*.

331 a) **menší** (1857) — *mapa s. 457*

b) **lepší** (2106)

1 M

a)
menš^í
menč^í

N menetnější 246, 410, 419, menetnější 245, meňetnější 430, menechnější 158, 410, menšechnější 451

M

b)
lepš^í
lepč^í

L

dobřejší — *dobřejší*

2 Mapa zachycuje změnu š > č na komparativech *menší*, *lepší* (ty se shodují se spis. jazykem) × *menčí*, *lepčí*.

Podobu *menčí* zřejmě ovlivnilo antonymum *větší*, vyslovované běžně [*vječ*í]. Nesledujeme variantu *menetnější* a její hláskové obměny; oblast jejich výskytu (úzký pruh mezi Ledčí nad Sázavou a Jindřichovým Hradcem) nelze vymezit zcela přesně, protože v Čechách byl výzkum prováděn na opěrné síti bodů a byl zaměřen především na hláskový rozdíl *-nš-* × *-nč-*.

Vzhledem k tomu, že položka *lepší* vykazuje zajímavé lexikální rozdíly, mapujeme též nář. podoby *dobřejší* a *dobřejší*, tvořené přímo od příd. jména *dobrý*, nikoli od jeho supletivního kmene.

Změna š > č byla při výzkumu zachycena také na spontánních dokladech *slabčí*, *hlubčí* [-pč-], *tmavčí* [-fč-].

Jako vedlejší problém byla sledována změna ř > r v pravidelně tvořeném komparativním tvaru od adj. *dobrý*, tj. *dobřejší* > *dobřejší*. Jde patrně o artikulační disimilaci na dálku, příp. zpětný příklon k základnímu tvaru *dobrý*.